

Praag, 1939. Een verhaal over moed, verraad en
de helden van het Kindertransport

FABIANO MASSIMI

De kindertrein

uit ROMAN

Praag

Fabiano Massimi

De kindertrein uit Praag

Vertaald door Pauline van Roijen
en Esther Smit-Schiphorst

Uitgeverij Mozaïek – Utrecht

Proloog

Protectoraat van Bohemen

13 mei 1939

De trein was net buiten Praag sneller gaan rijden, langs de daken en de torenspitsen van de Oude Stad, langs de achterbuurten van de buitenwijken en alle fabrieken langs de rivier, en nu reed hij stevig door, dwars door het Boheemse land, langs bossen, weilanden, kleine dorpjes aan de voet van de heuvels en afgelegen boerderijen vol dieren. Door de raampjes in de treinwagon waren er voortdurend allerlei verbazingwekkende dingen te zien die de kinderen dan ook verrukt gadesloegen, hun voorhoofden tegen het glas, hun vingers gespreid als bloemblaadjes.

Voor veel van hen was het de eerste reis zonder familie, maar alles was zo nieuw dat ze niet meer dachten aan het leven dat ze achterlieten, aan hun vader en moeder die hen naar het station hadden gebracht en hadden gedaan alsof ze kalm waren, terwijl ze hen aan onbekenden toevertrouwden, aan hun broers en zussen en aan hun vriendjes, voor wie geen plek was in de trein en die – misschien – de volgende zouden nemen. Op de wangen van de jongste kinderen hadden de tranen die waren gevloeid bij het vertrek, donkere, zoute sporen achtergelaten, maar hun ogen fonkelden terwijl ze naar de wereld buiten de wagon keken en enthousiast werden van het gestommel van de wielen op de treinrails. Aan het eind van de dag zouden ze de zee zien – de zee! – en zouden ze op een boot stappen naar Engeland, een ver en onvoorstelbaar land dat ze tot nu toe alleen kenden uit

boeken. Later zou er wel tijd zijn voor heimwee. Nu waren ze vooral opgewonden.

Petra Linhart daarentegen maakte zich zorgen. Ze was 23 en was een van de oudere passagiers in de trein, die samen met vijf leeftijdsgenoten de taak had gekregen om op de kinderen te passen en ervoor te zorgen dat alles soepel verliep tijdens de achttien uur durende reis van Praag naar Londen. Zij had niet alleen de verantwoordelijkheid voor de wagon waarin ze zat – nummer vijf, met 36 passagiers tussen de vier en elf jaar, de ene helft jongens en de andere helft meisjes, bijna allemaal Joods – maar voor de hele expeditie, die ze had helpen organiseren. Van de keuze van de namen tot het onderzoek naar de visa, van de controle van het enige stuk bagage dat elk kind mocht meenemen tot het klaarmaken van het eten voor onderweg, van het ontvangen van de families onder de bogen van Station Wilson tot de communicatie met de nazistische autoriteiten tijdens de reis. Alles wat er in de wagon gebeurde, kwam op haar aan. Zou het haar lukken om de spanning tot het einde toe te verdragen? En zou ze vlug en slim genoeg zijn om in te grijpen als er iets misging? Zij was niet zoals Doreen Warriner, die altijd buitengewoon kalm wist te blijven. En ook niet als Trevor Chadwick, die SS'ers in hun gezicht durfde uit te lachen. Ondanks alles wat ze had meegemaakt, voelde ze zich zelf ook nog een kind. Weerloos, onwetend, onvoorbereid.

Toen de trein vlak bij de grens met Polen – een verwachte en misschien wel de spannendste stop – vaart begon te minderen, sprong Petra op.

‘Kinderen, ga netjes zitten en wees stil,’ zei ze tegen de vijf kinderen met wie ze de coupé deelde. Daarna liep ze de gang door en stopte bij elke coupé om daar dezelfde instructies te geven: ‘Netjes zitten, vlug! En stil blijven, totdat ik iets zeg.’

De trein ging steeds langzamer rijden. Petra keek naar buiten door een van de grotere ramen en zag een lange versperring, een lage constructie met een schuin dak en een

soort galerij, een betonnen perron op een halve meter van het spoor. Petra verwachtte dat er iemand aan de grens op hen wachtte om de documenten te inspecteren, maar er was niemand, en het station leek ook leeg.

Toen de trein rookwolken produceerde tijdens het remmen, floot en uiteindelijk tot stilstand kwam, opende Petra het raampje en keek naar buiten. Ze had het goed gezien: aan die kant was niets. Ook de kleine open plek achter het gebouw, die overging in een asfaltweg die naar het zuiden liep, was leeg, er reden geen auto's of motoren en er was geen mens te bekennen. Hoe was dat mogelijk?

Ze sloot het raampje weer en dacht even na. De grens zomaar verlaten was ondenkbaar. Tsjechoslowakije en Polen waren nooit vijanden geweest, maar sinds Hitler Bohemen was binnengevallen en het hakenkruis op de Praagse burcht had gehesen, was de spanning tussen de twee landen hoog opgelopen. Velen vreesden dat dit pas het begin was van de annexatiepolitiek van de Duitsers, die hunkerden naar *Lebensraum*, meer levensruimte voor het Arische ras, en dat na Oostenrijk en Tsjechoslowakije Polen aan de beurt was. Waar waren dus de –

Opeens ging de deur van de wagon open. Ze schrok op van het metaalachtige gepiep. Het was niet de deur aan de kant van het station, maar de andere, en Petra draaide zich net op tijd om om de man te zien die de trein betrad. Het was een Duitser in een grijs uniform, van de gewone troepen, geen SS'er, maar hij had dezelfde blik in zijn ogen als de jonge vrouw de afgelopen maanden al vaker had gezien, koud en verveeld. Ze huiverde bij de aanblik van de mitrailleur die over zijn schouder hing.

'Wat...?' begon ze.

'We zijn op zoek naar een meisje,' zei de Duitse man met een noordelijk accent dat de zin deed lijken op een klap in het gezicht. 'Rond de tien jaar. Heldere ogen. Zit er zo'n meisje in deze wagon?'

Petra antwoordde niet.

De soldaat liep de gang op. Hij was een kop groter dan zij en de mitrailleur bungelde om zijn schouder, gericht op de eerste coupé. ‘Ik wil alle meisjes met die eigenschappen uit de trein hebben, nu meteen.’

Petra begreep het nog steeds niet. ‘Wat bent u van plan te –’

Op dat moment kwam er een tweede soldaat binnen, kleiner, dunner, met een ronde bril als die van een boekhouder. Zonder iets te zeggen, liep hij langs hen heen. Hij ging de eerste coupé binnen, bestudeerde de kinderen die daar zaten, kwam toen weer naar buiten en ging verder naar de tweede coupé.

De andere soldaat volgde zijn voorbeeld bij de derde coupé en liet Petra daar staan, verstijfd van angst.

In de vierde coupé vond de soldaat met de bril Elsie Janeček, elf jaar, groene ogen. Op een onverwacht aardige manier vroeg hij haar om op te staan en hem te volgen en Elsie, een slim meisje, gehoorzaamde zonder tegen te stribbelen. De soldaat met het brilletje bracht haar naar de man met de mitrailleur. ‘Breng haar naar hem toe,’ zei hij, waarna de ander knikte.

Petra probeerde zich te verzetten – ‘Wat bent u van plan? Ze is nog maar een kind!’ – maar werd wreed opzij geduwd, met haar rug tegen het raampje, terwijl het meisje door de gang de trein uit werd geleid.

De soldaat met de bril ging verder met de zoektocht in de laatste coupés en vond nog een meisje dat aan de beschrijving voldeed: Annika Mahler, negenenhalf, lichtgrijze ogen. Ook aan haar vroeg hij vriendelijk of ze uit de trein kon stappen. Hij liep zelf met haar mee naar buiten en knikte zelfs naar Petra toen hij haar passeerde.

Zodra ze de wagon hadden verlaten, steeg er in de derde coupé gehuil op – dat moest Tomaš zijn, de kleinste van de groep. Petra, die als verdoofd voor zich uit staarde, schrok op. Ze beende de gang door, naar de openstaande deur, en

leunde voorover om te zien wat er buiten gebeurde. Ze was vastbesloten om weerstand te bieden en een uitleg te eisen, maar wist opeens niet meer wat ze moest zeggen.

Midden op een soort plein, op een meter of tien bij de trein vandaan, zaten dertien meisjes roerloos op hun knieën te kijken naar de prikkeldraadomheining op de grens. Naast hen stonden twee gewapende soldaten, terwijl de man met het brilletje achter hen ijsbeerde. Ze wachtten op iets, maar op wat?

De tijd tikte weg, met eerst als enige geluid de voetstappen van de soldaat met het brilletje. Daarna werd de stilte verstoord door een naderend geronk. Op de verharde weg die parallel aan het spoor liep, verscheen een lange Mercedes met geblindeerde ramen. Petra zag dat hij een meter voor de omheining stopte.

De soldaat met de bril liep met grote stappen naar het portier, opende dat en stak zijn hand uit om de inzittende te groeten.

Petra kneep haar ogen tot spleetjes om het beter te kunnen zien, maar dat was niet nodig, want uit de auto stapte een ontzagwekkende, reusachtige man. Zijn kaalgeschoren hoofd glom in de zon en hij droeg een zwarte lap voor zijn linkeroog.

‘En, gevonden?’ vroeg hij met een bulderstem die ook van ver te horen was.

De soldaat met het brilletje maakte een armgebaar om hem te wijzen op de meisjes die op hun knieën op het plein zaten.

De reus knikte en na een vluchtige blik te hebben geworpen op de trein, liep hij op de rij kinderen af. Hij liet het eerste meisje opstaan. Hij bekeek haar even, schudde toen zijn hoofd en liep door naar het volgende meisje. Haar bestudeerde hij langer. Hij bekeek haar gezicht van dichtbij, pakte haar kin vast en draaide haar gezicht van de ene naar de andere kant, maar schudde toen toch weer zijn hoofd. Het derde meisje bekeek hij nauwelijks. Het vierde leek hem

kwaad te maken en Petra begreep wel waarom: Agota was nog niet eens acht jaar.

De grote man liep verder naar het vijfde en zesde kind. Hij vroeg iets aan het zevende meisje, klein, geschrokken en trillend op haar benen, dat vervolgens twee keer voor hem ronddraaide, waarna hij zei dat ze weer moest gaan zitten. Het leek nu geen executie meer, maar een auditie. Een selectie.

Ook het achtste meisje had de verkeerde leeftijd, in het negende toonde de gigant weinig interesse. Maar bij het tiende meisje lichtte zijn gezicht op. Hij vroeg haar op te staan, bekeek haar van dichtbij en liep om haar heen. Misschien was zij het wel. Misschien was zij het.

Hij sloot zijn grote hand om haar nek en kneep – Petra boog geschrokken voorover – maar er was iets aan de huid van het meisje, of aan het feit dat ze zich niet verzette, dat maakte dat hij losliet. Nee, zij was het niet.

Teleurgesteld liep hij naar nummer elf, toen naar nummer twaalf en tot slot naar het laatste meisje. Niets. Het meisje dat hij zocht, zat er niet tussen.

Hij schudde geërgerd zijn hoofd, waarop de twee gewapende soldaten meteen brulden dat de kinderen moesten opstaan. Ze duwden hen naar de trein.

‘Het spijt me,’ zei de soldaat met de bril, terwijl hij zijn hoofd boog.

De reus gromde. ‘Weet je zeker dat je goed hebt gezocht?’

‘Ik heb zelf de trein van voor naar achter doorzocht. Er zijn geen andere meisjes die voldoen aan de beschrijving. Maar als u denkt –’

‘Goed,’ onderbrak de man hem. ‘We proberen het nog een keer bij de volgende trein.’

‘En deze?’

‘Wat is er met deze?’

‘Laten we die vertrekken?’

De imposante man zweeg even. Toen ging zijn blik weer naar de trein en voor het eerst keek hij Petra aan. Hij lachte

schalks naar haar. ‘Ze mogen alle Joden meenemen die ze willen,’ zei hij hard, om er zeker van te zijn dat de vrouw op de treeplank hem hoorde. ‘Al regelen ze tien treinen per dag. Hoe minder er overblijven, hoe beter. Maar dat meisje mag niet ontsnappen,’ voegde hij er somber aan toe. ‘Met haar heb ik nog een appeltje te schillen.’

Dat was alles wat hij zei, waarna hij in de Mercedes stapte die daar al die tijd met draaiende motor had gestaan. Zodra het portier dichtviel, beval hij de chauffeur te vertrekken.

Tien minuten later zaten alle passagiers weer in hun coupé en reed de trein opnieuw hard in de richting van de zee. Bijna iedereen was het incident bij de grens alweer vergeten, behalve de dertien meisjes, die er verder maar weinig van hadden begrepen. Een zoektocht naar een meisje. Met een van hen had het slecht kunnen aflopen.

Petra – en ik ook – zou dat beeld van die reus nooit meer vergeten, die de meisjes een voor een bekeek, liet ronddraaien en bij hun keel pakte. Ik zou die hand nog lang op mijn nek voelen, brandend als ijzer op een aambeeld, klem als in een bankschroef.

Daar, op die dag aan de Poolse grens, begreep ik het eindelijk.

Ze gaf me de envelop. 'Dit zijn kinderen zonder ouders. We krijgen namen uit de kampen, maar we weten niet precies hoeveel het er zijn. Zoek dat uit, maak een duidelijke lijst en geef die aan mij. Liever vandaag dan morgen.'

Praag, 1939. Het nazisme hangt boven Tsjecho-Slowakije en Hitler nadert de stad. Er heerst angst, vooral in het Joodse getto, waar iedereen zich zo gauw mogelijk uit de voeten wil maken. De zwaksten onder hen moeten worden gered en er is één persoon die gelooft dat dat kan: Nicholas Winton, een Brit van Joodse afkomst. Hij wil een kindertransport opzetten van Praag naar het Verenigd Koninkrijk.

Het leven van Petra Linhart is verwoest door de oorlog. Ze sluit zich aan bij de missie van het kindertransport, waar zij en de Britse vrijwilligers alles op alles zetten om de Joodse kinderen in veiligheid te brengen. Maar dan blijkt dat er iemand dubbelspel speelt...

De kindertrein uit Praag is een historische pageturner gebaseerd op een waar gebeurd verhaal.

Fabiano Massimi (1977) is schrijver, vertaler, redacteur en bibliothecaris. Eerder zijn er twee historische thrillers van hem verschenen in het Nederlands.

NUR 302

www.uitgeverijmozaiek.nl